

DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-174-185

УДК 340.1; 340.114:167.4

О. Л. ЛЬВОВА,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*
ORCID: 0000-0003-2985-9671

ПРАВОВА ДОКТРИНА: АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

У статті аналізується аксіологічний зміст правової доктрини, порівнюється доктринальне розуміння права часів радянської доби і в сучасний період, а також визначається вплив наукової доктрини на правотворчу діяльність. Підкреслюється, що правова доктрина набуває нормативного оформлення щодо таких ціннісних, фундаментальних питань права: зміст принципу верховенства права, розмежування права і закону, роль інших соціальних регуляторів у правотворчій практиці та ін. Наводиться судова практика, в основі якої лежала певна правова доктрина.

Ключові слова: аксіологія права, верховенство права, закон, право, правова доктрина, правотворчість.

Lvova Olena. Legal Doctrine: Axiological Dimension

The article analyzes the axiological content of the legal doctrine, compares the doctrinal understanding of the law of the Soviet era and modernity, and also determines the influence of scientific doctrine on law-making activities. It is emphasized that the legal doctrine acquires a normative form regarding such values, fundamental issues of law: the content of the principle of the rule of law, the difference between law and law, the role of other social regulators in law-making practice, etc. In this regard, law-making practice is given, which was based on a certain legal doctrine.

Key words: axiology of law, rule of law, law, law, legal doctrine, lawmaking.

Постановка проблеми і актуальність. Питання природи наукової доктрини та її значення в правовому полі потребує переосмислення з огляду на ті стандарти, які стали фундаментальними для розвитку демократичних держав та щодо ідеї прав і свобод людини. Це завдання вирішує, зокрема, теорія держави і права, а також інші галузеві юридичні дисципліни. Як наголошує у даному контексті В. Тацій, «теоретики держави і права повинні критично переосмислити напрацювання попереднього періоду, запропонувати нові підходи до розв'язання актуальних проблем та шляхи їх вирішення. Теорія держави і права намагається розширити горизонт наукового пізнання державно-правових явищ, включити до наукової картини правового світу нові загальні правові категорії, поняття, які мають методологічне значення для галузевих юридичних наук»¹. Тобто таке переосмислення на науковому рівні

* **Lvova Olena**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Senior Research Officer

має трансформуватися у конкретну правову доктрину, яка наповнить правову норму новим ціннісним змістом, здатним посилити її відповідність об'єктивній правовій дійсності і, відповідно, стабільність та ефективність.

У цьому контексті одним із важливих є питання трансформації суспільно значущих цінностей та ідей до правового поля. Про це пише Р. Пузиков, досліджуючи доктрину як джерело формування правової політики. «Сходження окремих ідей до доктринального рівня є тривалим, багатоступінним процесом, у результаті якого застаріле законодавство поступається місцем творам видатних юристів. Іноді доктрина ототожнюється з принципами права. Підставою цього є сутнісна близькість цих понять. Дійсно, юридична доктрина – це ідеї та принципи, які виступають фундаментом права. Вплив принципів та ідей на правотворчість є доволі значним»². Про це, зокрема, яскраво свідчить практика тоталітарного режиму радянської доби і, відповідно, радянської правової доктрини, зокрема, щодо визначення фундаментальних юридичних категорій. Адже формула права радянської доби розумілася як «сукупність правил (норм) законів, які санкціоновані й забезпечуються державою», і це багато десятиліть слугувало точкою відліку для руху радянської юридичної науки і практики.

Вивчаючи проблему нетотожності права і закону, В. Селіванов підкреслює, що ця формула припускала, що партія, народ і радянська влада єдині у розумінні суспільного прогресу, а отже, у правильному розумінні потреб та інтересів суспільства. Тому приватні інтереси людей підкорялися публічним інтересам і ставилися у залежність від добробуту усього суспільства і таким чином закріплювалися у законах, що приймалися державою³. І саме тому ідеологи радянської доби, зокрема, В. Чхиквадзе, намагалися будь-який авторитет права підпорядкувати політичній доцільності та перетворити його на знаряддя здійснення політики панівного класу⁴.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У цілому різноманітні аспекти правової доктрини, зокрема й аксіологічні, вивчалися як юристами, так і філософами, серед яких – О. Васильченко, Є. Євграфова, Р. Давид, В. Денисов, О. Костенко, А. Кучук, О. Мороз, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, Є. Полянський, Ю. Разметаєва, І. Семеніхін, А. Селіванов, В. Тацій, А. Фальковський та ін. Водночас і досі не вироблено єдиного підходу до розуміння поняття «правова доктрина». О. Васильченко пояснює це тим, що доктрина належить до правових явищ, які не тільки багаторазово змінювали свій статус, а й прагнуть розчинитися в науці, судовій практиці, релігії, загальних принципах та інших формах і джерелах права⁵. Є. Полянський наголошує, своєю чергою, що основні підходи до визначення доктрини вже давно відпрацьовані, проте українські науковці досі не можуть дійти консенсусу щодо її природи та місця в правовій системі, і має місце методологічний хаос та нехтування базисними засадами права. Зазначена проблема потребує активного розв'язання шляхом чіткого визначення місця та функціонального навантаження правової доктрини в системі координат сучасного українського права⁶.

Мета та завдання дослідження. З огляду на це потребує поглибленого аналізу аксіологічний аспект правової доктрини, що може стати з'єднувальним містком стосовно її змісту та правозастосовного і правореалізаційного призначення.

Виклад основного матеріалу. Оскільки правова доктрина у своєму змістовому навантаженні має аксіологічні риси, то простежити їх прояв можна шляхом зіставлення, наприклад, протилежних режимів, за яких формувалися певні доктрини, протилежних підходів до розуміння права та ін. Зокрема, згадувана вище реальність радянської доби, по суті, заперечувала право як самостійний регулятор у системі соціально-нормативного регулювання. Право тих часів називали концентрованим виразом політики⁷. І ці ідеї мали відповідним чином науково обґрунтовуватися і сформуватися у керівну правову доктрину, яка б забезпечувала інтереси політики.

З розпадом СРСР відбулася різка зміна предмета наукових досліджень у галузі права, формувалися нові методологічні напрями, оновлювалися наукові школи, формувалися наукові правові доктрини вже вільної, демократичної України. Зокрема, переосмислюється розуміння права, яке повертається своїми витокami до природно-правової школи; поновлюються порівняльно-правові дослідження правових систем, а власне порівняльного вивчення права дуже остерігалася радянська влада; і, як результат, відбувається гармонізація українського законодавства відповідно до міжнародних стандартів, за яких визнається пріоритет інтересів людини над інтересами держави.

Крок за кроком починається національно-культурне, духовне відродження українського народу, його історичної свідомості і традицій, національно-етнографічних особливостей, функціонування української мови у всіх сферах суспільного життя.

Відповідно, така кардинальна зміна у доктрині права повертається до його розуміння як природного, справжнього права, що ґрунтується на об'єктивній природі – природі Бога, людини, речей, яке втілює засади розумності, моральності та справедливості⁸.

Оновлення правової доктрини вже незалежної науки сприяло конституційному затвердженню нових, прогресивних ціннісних орієнтирів, серед яких – людина як вища соціальна цінність, її невідчужувані природні права, принцип верховенства права, справедливості тощо. В теорії праворозуміння ствердилася межа, яка чітко відокремлювала розуміння права і закону і, відповідно, постала потреба визначення критеріїв їх співіснування на єдиному ідеологічному, ціннісному фундаменті нашої нації.

Якщо призначення і зміст права, як у доктринальному, так і в практичному аспекті, суперечитимуть загальним засадам розвитку суспільства (моралі, традиції тощо), це призводитиме до невідповідності права як об'єктивного явища та законодавства. Поєднуючим і прогресуючим фактором у даному процесі стає спільність ідеології та цінностей⁹.

Як наголошує І. Семеніхін, відмова від ідей, що культивувалися протягом багатьох десятиліть (ототожнення права і закону, пріоритету державних інтересів над приватними, примусового насадження єдиної державної ідеології тощо), утвердження таких цінностей, як демократія, правова держава, верховенство права, права людини, громадянське суспільство, передбачають звернення уваги правознавців на правові явища, що мають фундаментальні соціальні витоки, походження та зміст¹⁰.

Відповідно, романо-германська правова система, її категоріальний апарат, специфічний стиль юридичного мислення європейських юристів не сформувалися б у тому вигляді, в якому вони нині існують, без університетської традиції, що сягає своїм корінням XII–XIII століть¹¹. Доктрина – це ключ до розуміння вчорашнього та сприйняття сучасного права. Вона лежить в основі правових аналогій і понять, інститутів і норм, які логічно поєднує і спрямовує у відповідне соціальне русло з метою збереження та утвердження основоположних правових цінностей¹².

З огляду на це слід підкреслити, що «доктрина має юридико-аксіологічний аспект, саме на доктринальному рівні формується система правових цінностей в їх ієрархічних взаємозв'язках. Важко переоцінити роль доктрини в питаннях правового виховання, втілення правової ідеології, правової соціалізації особистості, формування правосвідомості і правової культури на всіх рівнях»¹³.

Ціннісний дисбаланс призводитиме до кризи як у суспільстві загалом, так і в тій сфері, в якій певні цінності нівелюються, зокрема, і часто це пов'язано з уявленнями про те, що є моральним чи аморальним, і часто саме такі критерії стають засадничими при визначенні суспільних цінностей, правових доктрин і, відповідно, правового закону.

З огляду на це постає тема цінності права, під якою прийнято розуміти його здатність слугувати метою та засобом для задоволення соціально справедливих потреб індивідів та суспільства загалом, стверджувати справедливі та гуманні засади у взаємовідносинах особистості та влади, виступати силою, яка протистойть сваволі¹⁴.

Саме цінності було покладено як концептуальну основу ідеї природних і невід'ємних прав людини, які стали моделлю і міжнародним стандартом для конституцій розвинутих демократичних держав. І взагалі, ідеї правової держави, верховенства права, поділу влади Ш. Монтеск'є тощо стали доктринальним фундаментом у законодавстві багатьох правових систем.

У часи Просвітництва ставиться ідея гуманізму, що встановлює цінність людини. Однак Україна, коли переживала часи комуністичного авторитаризму, мусила боротися за цю ідею та її відображення на конституційному рівні. І як згадувалося, цьому передував розвиток правової думки, в процесі якого відбувалося переосмислення таких понять і категорій, як право, держава, права людини, верховенство права, закон, демократія тощо. До речі, саме на доктринальних постулатах та ідеях свободи, рівності, індивідуалізму, пріо-

ритету прав людини ґрунтуються сьогодні основні положення Конституції України. Зокрема, людина визнається найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України 28.06.1996 р.).

Суспільство, у якому досягнуто консенсусу щодо того, що є моральним, що вважати цінністю, а що ні, може розглядатися як стабільна система, оскільки ліквідується головне джерело суперечностей, які породжують нестабільність, катаклізми, потрясіння¹⁵. Відповідно, моральні засади і цінності суспільства впливають на зміст наукових доктрин, які в аксіологічному вимірі стають засадничими і відображаються у змісті правових норм, слугують свого роду матрицею як для права в цілому, так і для окремих його галузей.

В юридичній літературі підкреслюється, що доктрина має практичну спрямованість і її положення можуть стосуватися конкретного правового явища в конкретній галузі права, окремого правового інституту і т. п. Водночас стверджується, що в її основі лежить той чи інший тип праворозуміння, і саме він визначає парадигму (смыслову модель, принцип і зразок) юридичного пізнання, власне науково-правовий зміст, предмет і метод відповідного вчення про право¹⁶.

Однак проблема права не може бути зведена лише до його якогось однозначного розуміння – чи то як сукупності правил поведінки, встановлених державою, чи то як природного, що відповідає природним правам і потребам людини. Право юридичне має відповідати праву природному, і у такому випадку відбуватиметься їх ефективна функціональна взаємодія і можна буде говорити про існування правового закону, тобто такого, що відображає передусім природні права і потреби людей та не суперечить їм.

Закон буде правовим, якщо законодавець – представницький орган держави – адекватно відобразить волю народу. В іншому випадку закон, у тому числі і приписи Основного Закону – Конституції, не є правовим і потребуватиме відповідних змін¹⁷.

Тобто однією з найважливіших протилежностей між природними правами та позитивним правом є питання прав людини. На це вказує В. Четвертін, який пише, що якщо позитивістська традиція тлумачить його як питання про основні конституційні права громадян, джерело яких – правотворчість, то для конкуруючої традиції це питання про природні права, якими людина наділена з моменту народження і які не можуть бути відчужені на користь держави, а отже, нею і не даруються¹⁸. І вже давно ця концепція знайшла відповідне наукове і правове, і філософське обґрунтування, відобразилася у численних міжнародних правових документах як стандарт і стала матрицею, зразком для конституцій демократичних держав.

Отже, виходячи із аналізу взаємозв'язку та взаємовпливу наукової доктрини, праворозуміння і правотворчості, спільним для усього вказаного є цілісний аксіологічний підхід.

Ціннісний (аксіологічний) підхід в юриспруденції – це загальна стратегія дослідження, що визначає розгляд права крізь призму його відповіднос-

ті з певними цінностями, що можуть забезпечуватися правом та бути його основою.

На думку А. Фальковського, розгляд права в межах ціннісного підходу зумовлюється двома найбільш важливими чинниками. По-перше, ціннісний підхід до права має своїм фундаментом певну філософську концепцію цінностей, адже від розуміння природи цінностей безпосередньо залежить і визначення ціннісного змісту права; по-друге, саме тип праворозуміння безпосередньо впливає на тлумачення зв'язку між цінностями та правом, визнання його цінності для людини та суспільства¹⁹.

Це дає змогу зрозуміти: чому за часів Радянського Союзу питання аксіології права фактично не досліджувалося, адже право не було цінністю, права не розглядалися як іманентна складова людини, йшлося передусім про їх негативність і перепону на шляху до становлення суспільної общини і, відповідно, комунізму.

Антагоністичним є інший підхід, за якого право розглядається як елемент культури, як соціокультурний феномен. Саме такий підхід дає підстави говорити про право як цінність, пов'язувати з ним можливість досягнення правопорядку у соціумі, врахування інтересів особистості, реалізацію можливостей останньої²⁰. З огляду на це перед правотворцями постає відповідальне завдання віднайти та втілити у зміст нормативно-правового акта зазначені ціннісні складові права з урахуванням усіх вимог юридичної техніки, адже найбільше правотворчих помилок відбувається саме в процесі правотворчості.

Саме ієрархія цінностей права, що усвідомлена законодавцем, визначає основні напрями і принципи правотворчої політики. З огляду на таку аксіологічну площину правотворчої діяльності Є. Мороз припускає можливість вирішення проблем, серед яких: визначення кола правових цінностей, які мають бути втілені в чинне законодавство; визначення пріоритету правових цінностей; вжиття заходів щодо підтримки й забезпечення цінності права в цілому, що має включати відмову від прийняття неправових законів, норм, які передбачають дріб'язкову регламентацію, політично кон'юктурних нормативно-правових актів тощо; намагання побудувати таку систему діючого права, яка б відповідала оптимальній для сучасного стану суспільства ієрархії соціальних і правових цінностей²¹.

З огляду на це та роль цінностей у правотворчості можна говорити про необхідність створення такої концепції законопроекту, яка засновуватиметься на основних ціннісних суспільних засадах, відповідно сформованій правовій доктрині та стане відповіддю на нагальні потреби людини, суспільства і держави. І, як зазначає О. Мороз, у процесі формулювання ідеї законопроекту відбувається відбір цінностей, які мають бути втілені в нормах, викристалізовується загальне розуміння цього документа як значної цінності права з визначенням його місця, відповідно до його значущості, в системі законодавства. З цієї точки зору вчена розуміє правотворчість як процес втілення ідей і правових цінностей у правову дійсність²².

Розвиваючи цю думку, дослідник моделює такі діалогічні зв'язки в аксіосфері права: 1) діалог законодавця і громадян, у результаті якого формується образ правових норм та інститутів; 2) діалог цінностей громадян і чинних норм (в особі законотворця); 3) діалог цінностей права і правових цінностей, а також їх з цінностями моралі і релігії як у свідомості громадян, так і у свідомості законодавця. Наявність реальних діалогічних зв'язків дасть змогу звести до мінімуму правотворчі помилки²³.

До цього переліку варто додати діалог законодавця із науковою доктриною (в особі науковців) та діалог науковців з об'єктивною дійсністю (в особі громадян). Це сприятиме розвитку аксіологічного вектору права, відображенню його в обґрунтованих наукових доктринах і, відповідно, ефективності правотворчості, здійсненої на фундаментальних ідеях і принципах.

Якщо говорити, наприклад, про правотворчість радянської доби, то вона також забезпечувалася відповідною доктриною, що була спрямована на піднесення цінності законів, які відрізнялися політичним характером і слугували не засобом гарантування та захисту природних прав людини, а інструментом ствердження інтересів правлячої верхівки.

Щодо цього В. Селіванов наголошував, що в Україні відбувається послідовна заміна «успадкованої» від колишнього СРСР радянської правової дійсності, правової системи. При цьому вчений вважав, що всебічному уявленню про природу права і закону та їх взаємозв'язок сьогодні заважають залишки однобічного підходу до розуміння права, а саме – розуміння його лише як юридичного, позитивного права, як результату діяльності держави, її органів, зведення його сутності в найкращому разі до закону²⁴.

Зокрема, законодавство, як форма відображення права, має відповідати критеріям природного і морального, що притаманні конкретному суспільству, які водночас є критеріями істини, яка існує незалежно від свідомості і діяльності людини. Тобто право, формуючись під впливом історичних, морально-етичних та інших факторів, стає невід'ємною складовою суспільного життя, воно існує об'єктивно, тобто є природним правом, є істинним²⁵.

Є. Мадаєв наголошує, що доктрина здійснює свою регулятивну функцію через певні юридичні документи, лежить в основі нормування суспільних відносин. Водночас доктрина відрізняється від інших джерел права відсутністю прямої державної підтримки, забезпеченості потенціалом державного примусу. Доктрина як джерело права працює не в результаті її формалізації і санкціонування державою, а виходячи із її власної авторитетності, переконливості, що створює її реалізаційну енергію²⁶.

Тобто доктрина трансформує дію права та його ціннісний зміст у конкретний правовий документ, стаючи, таким чином, його матрицею.

Свого часу втіленням таких ідеалів стала, наприклад, Загальна декларація прав людини, яка хоча й не є обов'язковим документом для всіх держав, однак має силу міжнародного звичаєвого права²⁷.

Що ж саме розуміють під правовою доктриною у юридичній науці? На справедливе переконання Є. Євграфової, більш точним є термін «науково-правова доктрина», оскільки дає змогу чіткіше вирізнити її з-поміж державних актів-доктрин і вона необов'язково зумовлена характером політико-правової культури суспільства, а є автономним, самодостатнім явищем, дія і вплив якого не обмежені часом і кордонами національних держав. Такими є існуючі з давніх часів доктрини природного права, народного суверенітету, суспільного договору, теологічні вчення про державу і право тощо²⁸.

Зокрема, судова практика у своїх правотлумачних рішеннях може спиратися на вироблену наукову доктрину. Наприклад, Конституційний Суд України, вирішуючи порушене у конституційному поданні питання, звертався до правової доктрини, зокрема, в частині роз'яснення конституційного принципу верховенства права та розмежування понять «право» і «закон». Так, згідно з Рішенням Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. «верховенство права» тлумачиться як «панування права в суспільстві», що «вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозахисну діяльність, зокрема, у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а й включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. ...Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи»²⁹.

Висновки. Так, виходячи із даного роз'яснення, набуває нормативного оформлення правова доктрина щодо таких ціннісних, фундаментальних питань права: зміст принципу верховенства права, розмежування права і закону, ролі інших соціальних регуляторів у правотворчій практиці, ідеї справедливості у праві та ін. Зазначене у загальному вигляді відображає сучасну ідею права, засновану на природному праворозумінні і яка зайняла авторитетну, домінуючу наукову позицію у вітчизняній юридичній науці.

Таким чином, доктрина стає основою для створення якісного права, що надає правотворчій і правозастосовній діяльності, а також законодавству аксіологічного змісту. Така її здатність зумовлюється її функціональною та змістовною стороною: по-перше, вона являє собою відпрацьовану роками теоретичну (концептуальну) основу для правотворчої діяльності; по-друге, об'єктивує результати наукових досліджень у вигляді основоположних правових ідей і концепцій (ідеалів, цінностей, принципів, норм), які можуть бути відтворені у роз'ясненнях і офіційних тлумаченнях відповідних органів (як джерело права); по-третє, доктринальні знання трансформуються до законодавства, наповнюючи його якісним аксіологічним змістом.

1. Тацій В. Я. Передмова // О. В. Петришин, В. Я. Тацій. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. / Т. 1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2008. С. 7–8. 2. Пузиков Р. В. Доктрина как форма и источник формирования правовой политики. *Вестник Поволжской академии государственной службы*. 2011. № 2 (27). С. 73. 3. Селіванов В. Нетотожність права і закону (методологічний аспект) // *Право України*. 2005. № 5. С. 9. 4. Чхиквадзе В. М. Государство, демократия, законность. Москва: Юрид. лит., 1967. С. 53; Каганович Л. Двенадцать лет строительства советского государства и борьба с оппортунизмом // *Советское государство и революция права*. 1930. № 1. С. 9. 5. Васильченко О. П. Перспективи розвитку правової доктрини в системі джерел конституційного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2007. № 8. С. 81. 6. Полянський С. Ю. Правова доктрина як базисна концепція права: природа, структура, значення. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Т. 17. С. 297. 7. Мошонько А. В. Правові та політичні норми в системі соціального регулювання (теоретико-правові аспекти): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2012. С. 64. 8. П'ятовська І. А. Право та мораль як засоби регулювання суспільних відносин. *Правова держава: Щорічник наукових праць Ін-ту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*. Київ, 2000. № 11. С. 553. 9. Львова О. Л. Право: ідеологічні чинники прогресу і регресу. *Право і прогрес: запити громадянського суспільства*: монографія / за заг. ред. Н. М. Оніщенко; кол. авт. Київ: Наукова думка, 2020. С. 53–54. 10. Семеніхін І. В. Правова доктрина: загальнотеоретичний аналіз / наук. ред. О. В. Петришин. Харків: Юрайт, 2012. С. 5–6. Серія «Наукові доповіді»; вип. 2. 11. Семеніхін І. В. Роль правової доктрини у Давньому Римі: теоретико-історичний аналіз. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. № 22. 2011. С. 276. 12. Задорожний Ю. А. Римське право – доктринальна першооснова права та юридичної науки в країнах романо-германської правової сім'ї та України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2008. С. 120. 13. Мадаєв Е. О. Доктрина в правовій системі РФ: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Иркутск, 2012. С. 24–25. 14. Оніщенко Н. М. Сприйняття права в умовах демократичного розвитку: монографія. Київ: Юридична думка, 2008. С. 274. 15. Шайгородський Ю. Суспільна мораль як система цінностей. Правові засади захисту особистісних цінностей та суспільної моралі: зб. нормативних актів України / Уклад.: Ю. Ж. Шайгородський, К. П. Меркотан. Київ: Укр. центр політ. менеджменту, 2007. С. 9. 16. Мадаєв Е. О. Доктрина в правовій системі РФ: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Иркутск, 2012. С. 40. 17. Гайворонський В. Яким має бути механізм впровадження принципу верховенства права. *Право України*. 2005. № 10. С. 115. 18. Четвернин В. А. Современные концепции естественного права. Москва: Наука, 1988. С. 11. 19. Фальковський А. О. До визначення поняття аксіологічного дослідницького підходу в методології юриспруденції. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. С. 64. 20. Кучук А. Аксіологічний підхід до дослідження правових явищ. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 9. С. 117–118. 21. Мороз Е. Н. Аксіологічний аспект (спосіб) виявлення і усунення правотворчих помилок в Російському законодавстві. *Теорія і практика общественного развития*. 2008. № 11. С. 237. 22. Там само. С. 237–238. 23. Там само. С. 240. 24. Селіванов В. Нетотожність права і закону (методологічний аспект). *Право України*. 2005. № 5. С. 7. 25. Львова О. Л. Критерії моральності і природності у сучасному правотворенні. *Альманах права. Правовий моніторинг і правова експертиза: питання теорії та практики*. Вип. 10. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,

2019. С. 172. **26.** Мадаєв Е. О. Вказана праця. С. 24–25. **27.** Кірсе І. Транспозитивні основи позитивних прав людини. *Філософія права і загальна теорія права*. 2012. № 2. С. 190. **28.** Євграфова Є. П. Доктрина у правовій науці юридичній практиці. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 2(73). С. 54. **29.** Рішення Конституційного Суду України № 15-рп/2004 від 02 листопада 2004 р. по справі № 1-33/2004 за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). *Офіційний веб-портал Верховної Ради України «Законотворчість»*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04>.

References

1. Tatsii V. Ya. Peredmov. O. V. Petryshyn, V. Ya. Tatsii. *Pravova systema Ukrainy: istoriia, stan ta perspektyvy*: u 5 t. / T. 1: Metodolohichni ta istoryko-teoretychni problemy formuvannia i rozvytku pravovoi systemy Ukrainy / za zah. red. M. V. Tsvika, O. V. Petryshyna. Kharkiv: Pravo, 2008. S. 7–8 [ukr]. **2.** Puzykov R. V. Doktryna kak forma y ustoychnyk formirovaniya pravovoi polytyky. *Vestnyk Povolzhskoi akademyy gosudarstvennoi sluzhby*. 2011. № 2 (27). S. 73 [rus]. **3.** Selivanov V. Netotozhnist prava i zakonu (metodolohichniy aspekt). *Pravo Ukrainy*. 2005. № 5. S. 9 [ukr]. **4.** Chkhikvadze V. M. Hosudarstvo, demokratiya, zakonnost. Moskva: Yuryd. lyt., 1967. S. 53; Kahanovych L. Dvenadsat let stroytelstva sovetsskogo hosudarstva y borba s oportunyzmom. *Sovetskoe hosudarstvo y revoliutsiya prava*. 1930. № 1. S. 9 [rus]. **5.** Vasylychenko O. P. Perspektyvy rozvytku pravovoi doktryny v systemi dzherel konstytutsiinoho prava. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. 2007. № 8. S. 81 [ukr]. **6.** Polianskyi Ye. Yu. Pravova doktryna yak bazysna kontseptsii prava: pryroda, struktura, znachennia. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia»*. 2015. T. 17. S. 297 [ukr]. **7.** Mokhonko A. V. Pravovi ta politychni normy v systemi sotsialnoho rehuliuвання (teoretyko-pravovi aspekty): dys. ... kond. yuryd. nauk: 12.00.01. Kyiv, 2012. S. 64. **8.** Piatkovska I. A. Pravo ta moral yak zasoby rehuliuвання suspilnykh vidnosyn. *Pravova derzhava: Shchorichnyk naukovykh prats In-tu derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy*. Kyiv, 2000. № 11. S. 553 [ukr]. **9.** Lvova O. L. Pravo: ideolohichni chynnyky prohresu i rehresu. *Pravo i prohres: zapyty hromadianskoho suspilstva: monohrafiia* / za zah. red. N. M. Onishchenko; kol. avt. Kyiv: Naukova dumka, 2020. S. 53–54 [ukr]. **10.** Semenikhin I. V. Pravova doktryna: zahalnoteoretychnyi analiz / nauk. red. O. V. Petryshyn. Kharkiv: Yurait, 2012. S. 5–6. Seriia «Naukovi dopovidi»; vyp. 2 [ukr]. **11.** Semenikhin I. V. Rol pravovoi doktryny u Davnomu Rymi: teoretyko-istorychnyi analiz. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannya*. № 22. 2011. S. 276 [ukr]. **12.** Zadorozhnyi, Yu. A. Rymyske pravo – doktrynalna pershoosnova prava ta yurydychnoi nauky v krainakh romano-hermanskoi pravovoi simi ta Ukrainy: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01. Kyiv, 2008. S. 120 [ukr]. **13.** Madaev E. O. Doktryna v pravovoi systeme RF: dys. ...kand. yuryd. nauk: 12.00.01. Yrkutsk, 2012. S. 24–25 [rus]. **14.** Onishchenko N. M. Spryiniattia prava v umovakh demokratychnoho rozvytku: monohrafiia. Kyiv: Yurydychna dumka, 2008. S. 274 [ukr]. **15.** Shaihorodskyi Yu. Suspilna moral yak systema tsinnosti. *Pravovi zasady zakhystu osobystisnykh tsinnosti ta suspilnoi morali: zb-k normatyvnykh aktiv Ukrainy* / Uklad.: Yu. Zh. Shaihorodskyi, K. P. Merkotan. Kyiv: Ukr. tsentr polit. menedzhmentu, 2007. S. 9 [ukr]. **16.** Madaev E. O. Doktryna v pravovoi systeme RF: dys. ...kand. yuryd. nauk: 12.00.01. Yrkutsk, 2012. S. 40 [rus]. **17.** Haivoronskyi V. Yakym maie buty mekhanizm vprovadzhennia pryntsypu verkhovenstva prava. *Pravo Ukrainy*. 2005.

№ 10. S. 115 [ukr]. 18. Chetvernyn V. A. Sovremennyye kontseptsyyi estestvennogo prava. Moskva: Nauka, 1988. S. 11[rus]. 19. Falkovskiy A. O. Do vyznachennia poniattia aksiolohichnogo doslidnytskoho pidkhotu v metodolohii yurysprudentsii. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. 2008. S. 64 [ukr]. 20. Kuchuk A. Aksiolohichnyi pidkhid do doslidzhennia pravovykh yavyskh. *Pidpriemnystvo, hospodarstvo i pravo*. 2016. № 9. S. 117-118 [ukr]. 21. Moroz E. N. Aksyolohicheskyy aspekt (sposob) vyivleniya y ustraneniya pravotvorcheskykh oshybok v Rossyiskom zakonodatelstve. *Teoriya y praktyka obshchestvennogo razvytiya*. 2008. № 11. S. 237 [rus]. 22. Moroz E. N. Tam samo. S. 237-238. 23. Moroz E. N. Tam samo. S. 240. 24. Selivanov V. Netotozhnist prava i zakonu (metodolohichnyi aspekt). *Pravo Ukrainy*. 2005. № 5. S. 7 [ukr]. 25. Lvova O. L. Kryterii moralnosti i pryrodnosti u suchasnomu pravotvorenni. Almanakh prava. *Pravovy monitorynh i pravova ekspertyza: pytannia teorii ta praktyky*. Vyp. 10. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2019. S.172 [ukr]. 26. Madaev E. O. Vkazana pratsia. S. 24-25. 27. Kirse I. Transpozitivni osnovy pozytyvnykh prav liudyny. *Filosofia prava i zahalna teoriia prava*. 2012. № 2. S. 190 [ukr]. 28. Yevhrafova Ye. P. Doktryna u pravovii nautsi yurydychnii praktytsi. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. 2013. № 2(73). S. 54 [ukr]. 29. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy № 15-rp/2004 vid 02 lystopada 2004 r. po spravi № 1-33/2004 za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen statti 69 Kryminalnogo kodeksu Ukrainy (sprava pro pryznachennia sudom bilsh miakoho pokarannia). *Ofitsiinyi veb-portal Verkhovnoi Rady Ukrainy «Zakonotvorchist»*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04> [ukr].

Lvova O. Legal doctrine: axiological dimension

Introduction. *The question of the nature of scientific doctrine and its significance in the legal field needs to be reconsidered in view of the standards that have become fundamental to the development of democracies and the idea of human rights and freedoms. Legal scholars must critically rethink the work of the previous period, suggest new approaches to solving current problems and ways to solve them. Such a rethinking at the scientific level should be transformed into a specific legal doctrine that will fill the legal norm with new values.*

The purpose of the article. Analysis of the axiological aspect of legal doctrine, which can be a connecting point in terms of its content and law enforcement and law enforcement purposes.

Issues of legal and illegal restrictions are studied. Since legal doctrine has axiological features in its content, it is possible to trace their manifestation by comparing the opposite regimes under which legal doctrines were formed. In particular, the reality of the Soviet era denied the right as an independent social and regulatory regulator.

With the collapse of the USSR there was a sharp change in the subject of scientific research in the field of law, new methodological directions are formed, scientific schools are updated, scientific legal doctrines of already free, democratic Ukraine are formulated.

Renewal of the legal doctrine of already independent science contributed to the constitutional approval of new, progressive values, including - man as the highest social value, its inalienable natural rights, the principle of the rule of law, justice and more. There is also a distinction between the understanding of law and law.

Thus, doctrine is the key to understanding yesterday's and today's perception of law. It is the basis of legal analogies and concepts, institutions and norms, which logically combines and directs in the appropriate social direction in order to preserve and affirm fundamental legal values. Value imbalances will lead to crises both in society as a whole and in the sphere in which certain values are leveled, and this is often due to the notion of what is moral or immoral, and often such criteria become fundamental in determining social values, legal doctrines and, accordingly, legal law.

Based on the analysis of the relationship and interaction of scientific doctrine, legal understanding and lawmaking, it is noted that common to all this is a holistic axiological approach. Scientific doctrine transforms the effect of law and its value content into a specific legal document. At one time, such ideals were embodied, for example, in the Universal Declaration of Human Rights.

Conclusions. *Thus, the doctrine becomes the basis for the creation of quality law, which gives lawmaking and law enforcement activities, as well as legislation, axiological content. On the one hand, the doctrine is a years-old theoretical basis for lawmaking; on the other, it objectifies the results of scientific research in the form of fundamental legal ideas and concepts.*

Key words: *axiology of law, rule of law, law, law, legal doctrine, lawmaking.*